

Др Хамдија КАПИЦИЋ

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ МОРНАРСКЕ ПОБУНЕ У БОКИ КОТОРСКОЈ ПОЧЕТКОМ ФЕБРУАРА 1918 ГОДИНЕ

ВОЈНИЧКА ПОБУНА У МОСТАРУ

I

Рад др Ферда Чулиновића „1918 на Јадрану“ изазвао је прилично интересовање наших историчара. Прво се на тај рад осврнуо Динко Форетић у свом прилогу „Неколико докумената о побуни морнара у Боки Которској 1918“¹ и покушао да унесе у разматрање проблема више опрезности и критичности у закључцима о карактеру морнарског покрета. Др Богдан Кризман² је у приказу Чулиновићева рада донио неке нове документе и такође упозорио на потребу критичнијег става при употреби традиције којом се обилато служио др Чулиновић.

Допуњујући засада, док се не испита грађа у бечком Ратном архиву, настојања да се коначно објасни и оцијени оно значајно револуционарно кретање у аустро-угарској војсци и морнарици поткрај Првог свјетског рата, доносим нове архивске документе који, истина, неће унијети нарочито много нових података, али су важни по томе што их је дао одговоран војни и политички фактор онога времена, командујући генерал Босне, Херцеговине и Далмације и поглавар Земаљске владе за Босну и Херцеговину, барон Стјепан Саркотић.

Морнарска побуна у аустро-угарској ратној луци првога реда каква је била Бока Которска изазвала је брзо реаговање централних војних и политичких органа у Бечу. Требало је што прије онемогућити било какве покрете у морнарици и војсци и сазнати праве узроке незадовољства.³ Запажања генерала Саркотића

¹ Динко Форетић, *Неколико докумената о побуни морнара у Боки Которској 1918*, *Историски записи*, књ. X, 1954.

Богдан Кризман, *Нови документи о побуни морнара у Боки Которској 1918*, *Хисторијски зборник*, год. IX, бр. 1—4, стр. 166—170.

³ Међу првим претставницима војне управе која се информисала о ситуацији у побуњеном подручју био је генерал Саркотић, који је као војни командант трупа у Далмацији, Босни и Херцеговини и био први задужен да то учини.

су од важности и по томе што он уноси сигурније елементе за оцјену морнарског покрета, подвлачећи чињеницу да је овај покрет, у првом реду, последица југословенске активности и пропаганде у Монархији, а у знатно мањој мјери чешког дјеловања. Истина, Саркотић не занемарује ни чињеницу да је на овај покрет могла имати утицаја и Октобарска револуција, уочавајући чињеницу да је совјетска радиостаница имала везе са покретом морнара у Боки. Интересантно је напоменути да је 10 фебруара 1918 дошло до мање војничке побуне 22-ог далматинског пука у Мостару, а има извјесних знакова да су побуњени морнари у Боки рачунали са побунама у копненој војсци.⁴ И о тој побуни даћу мање податке при крају овог излагања.

II

Познато је антијугословенско а у првом реду антисрпско дјеловање генерала Саркотића у Босни и Херцеговини у току Првог свјетског рата. Саркотић је дошао на положај командујућег генерала у Босни и Херцеговини крајем 1914 године, када је замијенио у Србији пораженог генерала Поћорекa. Саркотићева функција била је, као уосталом и сваког аустро-угарског гувернера од 1878 до 1918, везана за Министарство рата и Министарство заједничких финансија Монархије. Отуда су и његови извјештаји двоструке природе. С једне стране, он је извјештавао министра заједничких финансија о политичким последицама које је морнарска побуна могла имати на његовом подручју — Босни, Херцеговини и Далмацији, а с друге стране подносио је чисто војне извјештаје Министарству рата и Врховној армиској команди.

Саркотић је у својству поглавара Земаљске владе за Босну и Херцеговину извјестио приватним писмом заједничког министра финансија из Сарајева, 10 фебруара 1918 године, о свом инспекционом путовању у Боку Которску поводом побуне морнара, гдје је 7 фебруара извршио преглед војних јединица.⁵ Он је министру доставио препис телеграма који је упутио Царевој војној канцеларији и Врховној армиској команди послје извршене инспекције ратне луке у Херцегновом. Саркотић констатује да је захваљујући храбром држању копнених трупа и енергичним захватима команданата завршен срећно „жалосни догађај“ Он наглашава министру да је Врховна армиска команда усвојила његове предлоге и да се поуздано нада да се прилике крећу набоље. Позната је чињеница да је аустро-угарска флота у току Првог свјетског рата била неактивна и стварно мировала у јадранским лукама. Приликом инспекције у Херцегновом Саркотићу су команданти изразили жељу за активну дјелатност морнарице.

⁴ Д. Форетић, ц. д., стр. 373; Ф. Чулиновић, ц. д., стр. 114.

⁵ Државни архив у Сарајеву, Прив. регистар, бр. 77/1918.

Карактеристично је за политичку ситуацију у Монархији почетком 1918 године да је генерал Саркотић био убијеђен да је чешко-југословенски утицај на становништво Боке Которске као и на трупе на фронту могао имати врло рђаве посљедице. Био је мишљења да се томе утицају мора енергично стати на пут. Ова његова констатација могла је имати важности и интересовања за претсједнике влада Аустрије и Мађарске. Убијеђени противник југословенске идеје, па макар и онакве каква је избијала из Мајске декларације,⁶ Саркотић је у извјештају нагласио да он лично сматра да је југословенска агитација опаснија од чешке по интересе Монархије. То своје убјеђење поткрепљивао је чињеницом да је југословенска штампа у Монархији постала врло активна, а рад југословенске омладине потсећао га је на ситуацију каква је била непосредно пред избијање рата. Приложио је примјерак листа „Драва“ од 7 фебруара који је у свом уводнику освјетљавао догађаје.

При крају приватног писма Саркотић извјештава министра да је у часу писања обавијештен о војничкој побуни у Мостару у јединицама 22-ог далматинског пука. Саркотићу је било нарочито стало да министар обавијести претсједнике влада Аустрије и Угарске о чешко-југословенској агитацији у војсци и становништву и да им препоручи брзе и енергичне кораке за сузбијање у клици овог покрета.

Као једну од мјера предострожности Саркотић је предложио да се из Боке уклоне далматински батаљони.

Врло је важно а у исто вријеме и интересантно Саркотићево запажање о руском утицају на покрет морнара у Боки. Он извјештава да има утисак из ухваћених руских радиотелеграма Народног комесаријата, упркос супротним мишљењима, да руски комесари раде у споразуму с Антантом и да се при томе ради само о методу борбе против Централних сила, која се састојала у томе да се револуционисти Централне силе,⁷ пошто су руске трупе искључене из борбе.

III

Уз лично писмо Саркотић је министру приложио телеграм који је упутио Царевој војној канцеларији и Врховној армиској команди. Он је посјетио, због личне оријентације и информисања, ратне бродове „Ерцхерцог Карл“, „Ст. Георг“ и „Монарх“ и

Ибид., »Ich persönlich halte die südslavische Agitation für gefährlicher als die tschechische«.

⁷ Ибид., »Aus aufgenommenen russischen Radiotelegrammen des Volkskommissariates habe ich das Gefühl-trotz anderer vielleicht gegen-telliger Anschauungen —, dass die Kommissäre im Vereine mit der Entente arbeiten und dass es sich bei ihrem Kampfe gegen uns nur um eine Kampfmethod handelt: um die Revolutionierung der Zentralmächte, da Russlands Truppen ausgespeilt haben«.

притом водио разговоре са адмиралима и командантом ратне луке, на основу чега је поднио извјештај:

1) Мир и ред су успостављени у ратној луци а оштрије мјере задржаће се још неколико дана.

Послије хапшења коловођа покрета и непоузданих лица, у свему око 500 људи,⁸ расположење код флоте је добро, а то се манифестује тиме да су према извјештају адмирала њима долазиле депутације поморских јединица с молбом да се предузме поморска акција против непријатеља. Тиме би јединице ратне флоте опет успоставиле добар глас.

2) Према схватањима адмирала, чешко-југословенска инфилтрација имала је утицаја на људство ратне морнарице. Претпоставља се да је центар тога утицаја у Љубљани. И овдје се говори о руском утицају и подвлачи да се „руска ко-респондирајућа радиостаница показује врло активном“ Њен положај (талас) још није пронађен. Прије избијања побуне, запажене су биле посјете изолованим војним објектима и гостионицама од стране морнаричког људства. То су, наглашава Саркотић, била без сумње мјеста за конспирацију. Велико пространство ратне луке отежавало је одговарајућу контролу.

3) Саркотић напомиње да је већ раније молио да је условно потребно да у Далмацији — засада најмање у Боки Которској — Министарство унутрашњих дјела креира државну полицију,⁹ да би могло боље контролисати сумњиве елементе међу становништвом, које је, према извјештају двојице команданата копнених трупа, показивало симпатије за побуњенике и акламирало их.¹⁰

4) Командант ратне луке молио је на основу извјештаја пуковника Бетнера (Böttnera), који је Далматинац, да се замијене домобрански батаљони и то 4 и 7 од 37 пука, те 3 од 23 пука, који у „очима госпoде важе као непоуздани са мађарским односно њемачким батаљонима посљедње одбране“.

⁸ Ф. Чулиновић, ц. д., стр. 139. Он изричито каже: „Тако се приближно негдје од подне 3. фебруара до сутрадан у исто вријеме ухапсило око 800 морнара“. Саркотићев податак о броју ухапшених морнара је свакако тачнији.

⁹ Државни архив у Сарајеву, Прив. рег., бр. 130/1918. Дјеловање успостављене државне полиције за Далмацију осјетили су многи наши јавни радници, као што је био пјесник кнез Иво Војновић, који је био уклоњен из „експонираног обалног појаса“ из Дубровника и интерниран у Шибеник.

¹⁰ Државни архив у Сарајеву, Прив. рег. бр. 77/1918 — »Es ist deshalb wie ich dies schon wiederholt erbeten habe — unbedingt notwendig, dass in Dalmatien, vorderhand wenigstens im Kriegshafen das Ministerium des Innern sofort eine Staatspolizei kreiert, um auch die zweifelhaften Elemente der Bevölkerung, welche nach Meldung zweier Truppenkommandanten Sympathien für die Meuterer zeigte und dieselben akklamierte, besser überwachen zu können«.

5) Број морнара осуђених од стране пријеког суда износи 43 лица, од којих су тројица побјегла.¹¹ Осуде су пале 11 фебруара и извршене.

Од осталих оптужених морнара — 500 лица — половина се може подвргнути редовном судском поступку, док би се друга половина као непоуздана имала од стране морнаричке команде што прије удаљити из ратне луке.

IV

Генерал Саркотић је о догађајима у Боки Которској поднио детаљнији извјештај Врховној армиској команди, такође из Сарајева, 10 фебруара 1918 године. И овај извјештај у препису доставио је министру заједничких финансија.¹² Он ту подвлачи да жели да Врховну армиску команду темељито информише, те је зато лично понио из Боке извјештаје команде флотиле крстарица и њемачких подморница¹³ и на сам дан доласка у Сарајево, 10 фебруара, написао извјештај и одмах га послао курирском поштом у Баден, гдје је морао стићи 11 фебруара прије подне.

Из извјештаја се види постанак, ток и завршетак покрета.

„Ако све укратко изложим — наставља Саркотић — види се да је побуна избила на адмиралском броду „Ст. Георг“ 1 фебруара и обухватила више или мање све јединице на бродовима као и морнаричке јединице на копну. Побуна је, изгледа, најмање обухватила јединице торпедних чамаца, те бродове „Новара“ и „Хелголанд“ као и подморнице.“

Чим је избила побуна, њемачке подморнице су одмах напустиле своје мјесто усидрења и дошле у рисански залив. Њихов примјер слиједили су бродови „Новара“ и „Хелголанд“ као и подморнице. Дакле, закључује Саркотић, оне јединице које су у покрету учествовале само присилно. Тиме је побуна претрпјела први ударац.

Када је брод „Рудолф“ напустио 2 фебруара своје мјесто усидрења, противно наређењу команде ратне луке, и кренуо према „Ст. Георгу“, против њега је отворила ватру једна копнена батерија, чиме је брод добио пуни погодак, а као жртве пали су 2 мртва морнара и 12¹⁴ рањених. Брод је био тиме присиљен да се врати на своје полазно мјесто. Овим је покрет претрпјио други ударац.

Напокон је, изгледа, закључује Саркотић, озбиљност ситуација довела до свијести читаво морнаричко људство на бродо-

¹¹ Ф. Чулиновић, ц. д., стр. 141—164.

Државни архив у Сарајеву, Прив. рег., бр. 77/1918.

¹³ Ибид.

¹⁴ Д. Форетић, ц. д., стр. 369. Ватру је на брод „Рудолф“ ла батерија са Кути.

вима, тако да се већина почела колебати. Овај моменат је енергично искористио официрски кор и ставио се у везу са колебљивом већином у циљу да успостави мир и ред на ратним бродовима.

Од цјелокупног штабног особља наведен је једино поморски кадет Сесан као прекршитељ заклетве, који је кратко вријеме командовао на броду „Ст. Георг“, али је, сазнавши за колебљиво држање морнара, побјегао с брода. Сесану је пошло за руком да са још двојицом оптужених морнара побјегне једним хидроавионом, који је нажалост гађан без успјеха.¹⁵

Пошто се у ратној луци налазило само мало копнених трупа, то је одмах на први извјештај упућено 28 походних чета (Marschkompanien) из Требиња, већином мађарске народности, и једна батерија пољских хаубица ради заштите обалног појаса Јужне Далмације. Све ове јединице су хитно упућене у ратну луку.¹⁶

Са овим четама и са оно мало копнених трупа које су се налазиле у Боки Которској опкољено је у току 1 и 2 фебруара побуњено морнаричко људство код Кумбора и Ђеновића, заузимањем положаја с једне стране источно од Зеленике а с друге стране западно од Баошића. Тиме су биле заузете артиљериске поморске позиције на копну и поморска радиостаница.

Као непосредна последица оваквих мјера било је у току 3 фебруара ухапшено нешто око 500 побуњеника и непоузданих морнара, од ког су броја, као што је већ јављено, 43 лица предата пријеком војном суду а од остатка је половина упућена на редовни судски поступак. Остали непоуздани морнари имали су бити уклоњени од флотне команде из ратне луке.¹⁷

Саркотић даље извјештава да су на основу управо приспјелог извјештаја осуђена на смрт 4 побуњеника — 1 на 10 година, 1 на 5 година робије, док су два ослобођена, а против 32 ће се водити редовни судски поступак.

Излажући узроке побуне, Саркотић је навео да су побуњеници тражили да се одмах закључи мир и да се пусте кућама. Затим су се јављале тужбе због рђавог снабдијевања и недовољног отсуства. За почетак побуне испаљени су празни топовски меци са „Ст. Георга“. Оштри метак је испаљен у ваздух са једног другог ратног брода. Повици „ура“ јављали су се првог и другог дана побуне као знак успјелог покрета. Они су, међутим, постепено замирала.

Као и увијек, наставља даље Саркотић, зло и добро се смјењују. За вријеме инспекције у ратној луци адмирала и остали официри изјављивали су Саркотићу да је флота послје искр-

¹⁵ Ф. Чулиновић, ц. д., стр. 110, биљ.

¹⁶ Ибид., стр. 88.

цавања побуњеника са бродова остала чиста, што се манифестовало и тиме да су депутације морнара тражиле да се предузме акција против непријатеља.

Што се тиче официјерског кора, Саркотић констатује да је он за вријеме трајања побуне имао коректно држање. Напомиње да је захваљујући енергичном држању официјерског кора дошло до промјене у држању већине поморског људства. Саркотић је нагласио да му је већина виших команданата на ратним бродовима била лично добро позната из Пуле. Они су са својим официјерима преживјели тешке часове, али су стекли искуство да је потребно са више будности гледати ситуацију отвореним очима, него што је то био раније случај. Што се тиче смјене виших команданата, Саркотић је био мишљења да се то не чини због тога што је неопходно потребно сачувати ауторитет официјера у очима људства на бродовима. Ипак се изјаснио за постепену замјену, и то према предлогу поморске команде која најбоље познаје официјере.

Најзад, у извјештају долази до једног важног детаља који освјетљава односе међу ратним партнерима, Аустро-Угарском и Њемачком. Саркотићу је било необично неугодно што су њемачке подморнице стациониране у Боки биле свјedoци догађаја. По дужности истиче држање и велики такт капетана корвете Акермана, команданта станице, који је напуштањем побуњеног подручја и повлачењем у унутрашњи дио луке дао примјер коме су другле слиједити још преостале вјерне јединице. Овај примјер је имао добре посљедице.

Узимајући цјелокупну ситуацију у обзир, Саркотић је нагласио да се побуна мора, само се по себи разумије, најоштрије осудити и пронаћи њени узроци и виновници, али се мора имати смисла и за милост, јер је, наглашава, највећи непријатељ морнарице и војника уопште неактивност. Без обзира на мање акције које је морнарица предузимала, остаје факат да је већ четврту годину људство на бродовима било неактивно и формално изоловано. Овој ситуацији треба додати и околност да многи морнари служе на бродовима више од четири године, а неки су ту чак 5 до 6 година. Усто су долазиле честе жалбе морнара на лоше снабдијевање, које Саркотић није нарочито узимао у обзир, јер по његовом схватању једнако је стање снабдијевања и код осталих трупа на копну.¹⁸

За вријеме Саркотићеве инспекције адмирали су се жалили на помањкање и дотрајалост обуће код морнара, што им је онемогућавало да морнаре запосле на копну. Стање бродова, пак, није допуштало неко вањско ангажовање, а иначе би морали бити увијек спремни за акцију. Саркотић није усвојио ове приговоре и препоручио је да се изврши замјена копнених јединица и да се

¹⁸ Ибид.

врше вјежбе на терену, јер се људство са бродова мора најзад употријебити на копну.

Најзад је Саркотић подвукао да је нужна милитаризација морнарице и већи контакт официрског кора са људством на бродовима. То би у сваком случају требало примјењивати.

Посебну пажњу Саркотић је посветио у овом извјештају политичкој ситуацији у Монархији и појавама којима је требало посветити пуну пажњу. Југословенски покрет у Монархији Саркотића је забрињавао у највећој мјери. По његовом схватању, људство на бродовима подлегло је без сумње чешко-југословенским инспирацијама и било би стога потребно скренути пажњу свим политичким властима у Боки Которској да воде највећу бригу о стању у народу и да се одупру енергично против свих „велеиздајничких хушкања“.

Изводећи даље закључке, Саркотић је скренуо пажњу на збивања на југу Монархије, нарочито у југословенским земљама, Крањској, Хрватској и Славонији као и Босни и Херцеговини, што га је живо потсјећало на догађаје непосредно пред 28 јун 1914 године. Јављају се нови листови који су испуњени непријатељским осјећањима према Монархији, а чак и ђачка омладина већ „гласа“ за југословенску декларацију.

Као најхитнију потребу Саркотић истиче увођење државне полиције у Далмацији, нарочито у Боки, Дубровнику и Сплиту. Офанзивни „велеиздајника“ морало би се свуда и то одмах енергично супротставити, док не буде сувише касно.

Ширење југословенског покрета на Босну и Херцеговину, наглашава Саркотић, спријечиће свим средствима. У томе га је ометала ситуација у Хрватској и Славонији, гдје је политичка ситуација била много друкчија. Тамо се морало више да попусти. Хрватски сабор је радио а политичари су имали већи домен свога дјеловања. У Босни и Херцеговини ситуација је била сасвим друкчија. Било какво политичко дјеловање било је онемогућено. Зато се Саркотић жали да „код сјеверног сусједа“ — мисли на Хрватску — влада „пуна слобода“, а у Босни и Херцеговини ширење југословенског покрета се може тешко остварити. Он се из тих разлога залаже за спровођење јединствене политике у читавој Монархији као и за јединствен поступак у свим њеним покрајинама.

На крају овог извјештаја долази политичка поента генерала Саркотића. Он подвлачи да је потребно да владе Аустрије и Мађарске, формално у посљедњем часу, наступају јединствено, јер, по његовом схватању, Монархији пријети велика опасност од Југословена, а при томе мисли и на окупирана подручја, као и од Чеха, који су у друкчијој ситуацији, јер су опкољени од Нијемаца и Мађара.

V

Већ је било ријечи о томе да је код побуњених морнара у Боки Которској постојала извјесна нада у покрет трупа у унутрашњости Монархије. И заиста, неколико дана после побуне у Боки дошло је до мањег покрета униформисаних Далматинаца у 22-ом пјешадиском пуку који је стационирао у Мостару. Док се у Боки судило вођама морнарске побуне, истог дана, 11 фебруара, дошло је до мање војничке побуне, у најмању руку до отказивања војничке дисциплине. Тешко је утврдити да ли је постојала стварна веза између ова два истородна покрета. Изгледа по свему да је овдје дошло до стихијне побуне војника којима је терет рата постао исувише тежак. У очајању су тражили неки излаз.

Командујући генерал Саркотић је извијестио о побуни у Мостару Врховну армиску команду, Царевој војној канцеларији и Министарство рата.¹⁹ Саркотића је извијестио о догађајима у Мостару фелдмаршал-лајтнант барон Вухерер. Извијестио је да су мир и ред успостављени, а догађаји су текли овако:

Командант допунског батаљона 22-ог пјешадиског пука у коме је побуна избила извијестио је Тврђавну команду у Мостару да већ влада мир и ред, али да је код трупа завладало незадовољство и потиштено расположење.

Походне чете овог батаљона требало је да иду у Опине, непосредну близину Мостара према Благају; вратиле су се с пута а официри нијесу били у стању да их више воде. Када је командант батаљона саслушавао ове чете на ивици вјежбалишта јужног логора, приступило му је мноштво људи са телеграмима и писмима у којима им је јављано о умирању њихове родбине. Војници су наглашавали да већ три или четири године нијесу били на отсуству. Многи су изјављивали да мјесецима немају вијести од куће, што је све последица сталног спречавања отсуства, за које су војници често молили команданта батаљона и тражили његово уклањање.

Ове походне чете нијесу биле поуздане. То значи да су биле бунтовне. Остале чете које командант допунског батаљона није могао да инспицира детаљно, подносиле су својим официрима сличне молбе. Командант батаљона је био мишљења да све походне чете одређене за фронт не би требало упућивати у борбу, али би их требало уклонити из Мостара. Војници су молили да им се повећа храна, нарочито хљеб. Побољшање исхране и пуштање на отсуство умирило би војнике, подвлачио је командант побуњеног батаљона.

¹⁹ Државни архив у Сарајеву, Прив. рег., бр. 77/1918 — Kommandierender General in ВН, Оп. № 751 — Aufruhr in Mostar am 10. Februar — Bericht.

Када је командант допунског батаљона, 10 фебруара око 10 и по часова, извршио дефиле батаљона укључујући ту и митраљеску чету, није примијетио било какве знаке немира. Јашући иза батаљона, послѣје завршеног дефилеа, болесни војници војне болнице су се поставили дуж пута куда је пролазио батаљон и викали: „Доље рат!“ Затим су почели да бацају камење на команданта батаљона и његова ађутанта.

Командант тврђаве Мостара предузео је мјере сигурности за сваку евентуалност и осигурао град војном полицијом. Затражио је хитна појачања. Већ је у град стигао IV ловачки батаљон. Он је имао да штити град од војничког пљачкања. У Домановиће је спроведено 500 војника побуњеног батаљона стражарно, а у Мостар су стигла и друга појачања. Саркотић је у извјештају нагласио да су дати предлози за побољшање исхране војника и укидање забране отсуства од стране војне команде.

Карактеристичан је детаљ који говори о незадовољству у војсци. На дан 9 фебруара навече, око 8,30, дошло је до напада из мрака на једну војну патролу код фабрике дувана, при чему је испалењено око 30 метака. Један артиљерац је погинуо, један војник је рањен теже а два лакше.

Саркотић је у извјештају примијетио, анализирајући ситуацију у војсци, да држање војника у близини болнице, затим писма која су стизала из домовине и захтјев за миром у цјелини указују да се код ових далматинских јединица ради о утицају споља, док су разлози побуне, као слаба храна и спречавање отсуства, искоришћени као плашт за побуњеничко држање.

Објашњавајући стање исхране војске у Босни и Херцеговини, Саркотић покушава да анализира ситуацију исхране у војсци уопште, те примјећује да је дошло до прелаза са мирнодопског на ратно снабдијевање нагло, преко ноћи, што је дјеловало депримирајуће и на официре и на војнике, јер није створен прелазни термин, у коме би се трупе могле да припреме за боље снабдијевање. У Босни и Херцеговини би се то теже могло остварити због оскудности. Херцеговина је нарочито осиромашена због прошлогодишње суше, Босна стоји нешто боље, али су обје покрајине готово у сваком артиклу упућене на увоз из Монархије. Док војник у Монархији може за своје новце ипак нешто да набави, то је у Херцеговини потпуно а у Босни највећим дијелом искључено. С обзиром на тешке задатке трупа и напорно вјежбање на брдовитом терену, и с обзиром на околност да регрути долазе потпуно неисхрањени, Саркотић је тражио од Врховне команде да се за официре и војнике на подручју Босне и Херцеговине одобре већа сједовања.

Најзад у извјештају долази до врло важних и интересантних запажања генерала Саркотића о револуционисању Балкана, нарочито окупираних југословенских покрајина. Он вели да је добио утисак да се на југу ради о политичком и војном револу-

ционисању Балкана, које пропагира, с једне стране, Антанта преко „велеиздајнички мислећих политичара“ и лица која у потаји роваре, а с друге стране јавља се јак утицај Солунске армије. Повећани број „банди“ у Црној Гори и на херцеговачкој граничној области, околност да се код „банди“ налазе српски официри, да се свакодневно у групама јављају „банде“ у Црној Гори односно у херцеговачкој граничној области, даље да се поједине „банде“ снабдијевају преко Црне Горе ручним бомбама, све то укупно узето значи да се ради о „кријумчарењу српског елемента“ кроз аустриске линије у Бугарској и Албанији према сјеверу. Према томе, Аустро-Угарска ће морати да рачуна са још даљим ширењем устаничког покрета и његовим развијањем и на Србију, у најмању руку, на подручје јужно од горње Мораве (Ужички округ и планина Копаоник). Саркотић је сматрао да је угрожено подручје потребно осигурати брзим појачањима.

Прилози

ДРЖАВНИ АРХИВ НР БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У САРАЈЕВУ
ПРИВАТ-РЕГИСТРАТУР, № 77/1918

I

Приватно писмо Саркотића министру заједничких финансија
Сарајево, 10 фебруара 1918

»Euerer Exzellenz!

beehre ich mich beiliegend die Abschrift eines Telegrammes, welches ich nach der Inspizierung des Kriegshafens Castelnovo an die Militärkanzlei Seiner Majestät und an das Armee — Oberkommando vorgelegt habe, zur ausschliesslich persönlichen Kenntnissnahme zu übermitteln.

Dank dem braven Verhalten der Landtruppen und dem energischen Eingreifen aller Kommandanten hat das tief bedauerliche Ereigniss zum Glücke gut geendet.

Das Armee — Oberkommando akzeptierte meine Vorschläge und ich hoffe zuversichtlich, dass sich die Verhältnisse zum Bessern wenden. Ich habe durchgesetzt, dass mir, beziehungsweise den Kriegshafen — kommando die in der Bocche befindlichen Seestreitkräfte vorübergehend unterstellt werden und habe mir erbeten, sie zu einer Aktion gegen Feind zu veranlassen, welche die Spuren der Meuterei am besten verwischen wird.

Die insgeheim betriebene tschechisch — südslavische Beeinflussung der Bevölkerung und der Fronttruppen kann noch sehr arge Folgen haben, wenn ihr nicht sofort mit grösster Energie entgegengetreten wird.

Vorderhand ist davon nichts zu verspüren, obwohl ich aus den Reden der beiden Mi isterpräsidenten einen Anlauf hiezu zu entnehmen glaube.

Ich persönlich halte die südslavische Agitation für gefährlicher als die tschechische.

Was in Kroatien in neuen Presseerzeugnissen und in Beeinflussung der Jugend vor sich geht, erinnert an die Zeit unmittelbar vor den Kriege.

Ich erlaube mir, ein Exemplar der »Drau« vom 7.2.1918 vorzulegen, welche im Leitartikel diese Verhältnisse sehr zutreffend beleuchtet.

Das Armeekorps — Oberkommando hat den von mir im Telegramm beantragten Austausch der dalmatinischen Bataillone im Kriegshafen bereits bewilligt.

Heute erhalte ich auch eine Meldung aus Mostar, wonach es beim Regimente 22 zu argen Ausschreitungen kam und mehrere Rädelsführer verhaftet wurden.

Ich möchte E. Exzellenz sehr bitten, gelegentlich mit den beiden Ministerpräsidenten über diese tschechisch — südslavische Agitation zu sprechen und ihnen rasches und energisches Eingreifen anzuempfehlen.

Aus aufgefangenen russischen Radiotelegrammen des Volkskommissariates habe ich das Gefühl — trotz anderer vielleicht gegenteiliger Anschauungen —, dass diese Kommissäre im Vereine mit der Entente arbeiten und dass es sich bei ihrem Kampfe gegen uns nur um eine neue Kampfmethodik handelt: um die Revolutionierung der Zentralmächte, da Russlands Truppen ausgespilt haben.

Abschrift.

»Gleichlautend an Armeekorps — Oberkommando und Militärkanzlei
Seiner Majestät
Baden — Hughes

Nach persönlicher Orientierung, Besuch S. M. Schiffe »Erzherzog Karl«, »St. Georg« und »Monarch«, sowie Besprechung mit dem Kriegshafenkommandanten und den Admiralen melde ich wie folgt:

1) Ruhe und Ordnung sind im Kriegshafen wiedergekehrt; schärfere Massregeln werden aber noch einige Tage aufrecht erhalten werden.

Nach Ausbarkierung der Rädelsführer und der Unverlässlichen im Ganzen etwa 500 Mann — ist die Stimmung bei der Flotte gut, was sich darin äussert, dass nach Meldung der Admirale bereits Deputationen der Einheiten bei ihnen waren mit der Bitte, eine Aktion gegen den Feind zu unternehmen, damit sie den guten Ruf wiederherstellen können.

2) Nach Anschauung der Admirale ist die Infiltration der Mannschaft auf tschechisch — südslavische Beeinflussungen zurückzuführen. Das Zentrum wird im Laibach vermutet. Besonders aktiv erweist sich eine russisch korrespondierende Radiostation, deren Standpunkt noch nicht ermittelt ist.

Nachträglich fällt auf: häufiger Besuch einzelner isolierter Objekte und Gasthäuser durch Marinemannschaft, welche zweifellos Konspirationsorte waren. Die grosse Ausdehnung des Kriegshafens erschwerte eine entsprechende Kontrolle.

3) Es ist deshalb — wie ich dies schon wiederholt erbeten habe — unbedingt notwendig, dass in Dalmatien, vorderhand wenigstens im Kriegshafen, das Ministerium des Innern sofort eine Staatspolizei kreiert, um auch die zweifelhaften Elemente der Bevölkerung, welche nach Meldung

zweier Truppenkommandanten Sympatien für die Meuterer zeigte und dieselben akklamierte, besser überwachen zu können.

4) Kriegshafenkommandant bittet auf Grund der Meldungen des Obersten Böttner, der selbst ein Dalmatiner ist, um Austausch der Landsturbataillone 4/37, 8/37 und 3/23, welche in den Augen dieser Herrn als unverlässlich gelten, gegen ungarische oder deutsche Landsturbataillone.

Ich unterstütze diese Bitte umsomehr, als ich überzeugt bin, dass diese Bataillone — successive abgelöst und aus dem einheimischen Milieu gezogen — an einer anderen Front gut entsprechen werden.

5) Die Anzahl der standrechtlich abzuurteilenden beträgt 43, darunter die drei Entflohenen. Die Urteile werden am 11. 2. gefällt und vollzogen.

Von dem Rest auf 500 dürfte etwa die Hälfte dem normalen gerichtlichen Verfahren unterzogen werden, während die andere Hälfte als unverlässlich vom Flottenkommando so rasch als möglich aus dem Kriegshafen zu entfernen wäre.

G. O.

Приватно писмо Саркотића министру заједничких финансија
Сарајево, 12 фебруара 1918

Euere Exzellenz!

In Ergänzung meines gestrigen Briefes erlaube ich mir, beiliegend einen zusammenfassenden Bericht an das Armee — Oberkommando über die Vorgänge im Kriegshafen Castelnovo, sowie einen Bericht über eine Meuterei beim Cadre des Infanterieregiments № 22 in Mostar in Abschrift zur Kenntnisnahme zu übermitteln.

Ich bitte auch diese Berichte zur ausschliesslich persönlichen Information zu betrachten und zeichne mich mit dem Ausdrucke meiner besonderen Hochachtung als

E. Exz. ergebenster Sarkotić

Abschrift.

Armee — Oberkommando, Op. Abt.

Sarajevo, am 10. Feber 1918.

Hughes, durch Offzier!

Auf Op. Geh. № 1001 des AOK., Chef des Gstbs.:

An das AOK. sofort und halbwegs gründlich zu informieren, habe ich die während meiner Anwesenheit in der Boche fertig gewordenen Berichte des Kreuzerflottenkommandos und der deutschen U — Bootstation persönlich nach Sarajevo mitgenommen und am Ankunftstage in Sarajevo sofort mit Kurierpost nach Baden geschickt, wo die Berichte morgen vormittags eintreffen müssen.

Aus denselben ist die Entstehung, Bewegung zu entnehmen.

Wenn ich das Ganze kurz zusammenfasse, so ergibt sich, dass am 1. Feber die Meuterei auf dem Flaggschiff St. Georg ausgebrochen ist und nach und nach sämtliche Einheiten und auch die am Lande befindlichen Matrosenabteilungen mehr oder weniger ergriffen hat. Am wenigsten betroffen erscheinen die Torpedoboote, die Schiffe Novara und Helgoland, sowie die U — Boote.

Wie die Bewegung ausbrach, hatten sich die deutschen U — Boote sofort von ihrem Vertäuungsplatz inmitten der eigenen Flotteneinheiten losgelöst und sind in die Bucht von Risano eingelaufen. Ihrem Beispiel folgten am 2. Feber die Schiffe Helgoland, Novara und die U — Boote, also jene Einheiten, die nur gezwungener Weise die Beverung mitmachten. Hiedurch erlitt die ganze Meuterei den ersten Stoss.

Als der Schiff Rudolf am 2. Feber gegen den Befehl Kriegshafenkommandanten seinen Ankerplatz verliess und gegen St. Georg lossteuerte, eröffnete eine Landbatterie befehls gemäss gegen dasselbe das Feuer, wodurch das Schiff einen Volltreffer erhielt, dem 2 Tote und 12 Verwundete zum Opfer fielen. Das Schiff sah sich hiedurch gezwungen, auf seinen alten Ankerplatz zurückzukehren. Hiedurch erlitt die Bewegung den zweiten Stoss.

Schliesslich scheint der Ernst der Situation der ganzen Mannschaft zum Bewusstsein gekommen zu sein, so dass die Majorität der Mannschaften zu schwanken begann. Diesen Moment nützte das Offizierskorps energisch aus und stellte im Verein mit dieser sich zum Guten bekehrenden Majorität die Ruhe und Ordnung auf den Schiffen her.

Von den gesamten Stabspersonen wurde mir nur der Seekadett S e s a n als eidbrüchig angegeben, welcher auf kurze Zeit mit den Empörern das Kommando auf S. M. S. St. Georg führte, sich aber, als er die schwankende Haltung der Matrosen wahrnahm, vom Schiffe flüchtete. Es gelang ihm mit noch 2 Belasteten mit einen Seeflugzeug, das leider ohne Erfolg beschossen wurde, zu entkommen.

Da im Kriegshafen nur wenige Truppen vorhanden waren, so wurden auf die erste Meldung sofort 28 Marschkompagnien zumeist ungarischer Nationalität von Trebinje und eine Feldhaubitzbatterie vom Küstenschutz Dalmatien Süd nach dem Kriegshafen dirigiert.

Mit diesen Marschkompagnien und den wenigen im Kriegshafen befindlichen Landkräften wurde im Laufe des 1. und 2. Feber die meuternde Marinelandmannschaft bei Kumbur und Gjenović durch eine Aufstellung einerseits östlich von Zelenika und anderseits westlich Baošić abgeschlossen, sowie sämtliche artilleristischen Marinepositionen am Lande, dann die Marine — Radiostation besetzt. In der Folge erfolgte am 3 Feber die Verhaftung von etwa 500 Meuterern und Unverlässlichen, wovon, wie bereits gemeldet, 43 standrechtlich behandelt wurden und vom Reste ca die Hälfte dem ordentlichen Verfahren unterzogen wird. Die restlichen Unverlässlichen werden vom Flottenkommando aus dem Kriegshafen abzuschieben sein.

Laut eben eingelangter Meldung wurden im Standrecht 4 zum Tode, 1 zu 10, 1 zu 5 Jahren Kerker verurteilt, 2 freigesprochen und gegen die übrigen 32 wird auch ein ordentliches Verfahren stattfinden.

Die Meuterer verlangten sofortigen Frieden und sofortige Entlassung, mischten dann auch Klagen wegen schlechter Verpflegung und wenig Urlaub ein. Zu Beginn der Meuterei geben sie 3 blinde Schüsse von St. Georg ab. Ein scharfer Schuss in die Luft soll von einem anderen Schiffe abgefeuert worden sein. Hurrahrufe wurden am ersten und zweiten Tage wiederholt als Zeichen der erfolgreichen Bewegung ausgebracht, die dann nach und nach verstummten.

Die Küche der Offiziersmesse am St. Georg wurde demoliert, das Essen aus dieser in die Mannschaftstöpfe geworfen und Einheitsküche für Offiziere und Mannschaft verlangt.

Wie immer Böses auch Gutes im Gefolge hat, so erklärten mir bei meiner Inspizierung am 7. Feber die Admirale und auch die inderen Offiziere, mit denen ich sprach, die Flotte im Kriegshafen sei nach Ausschiffung der Meuterer jetzt besser wil früher. Nach ihrer aussicht wäre die Luft jetzt rein, was sie auch durch Bitten von Mannschaftsdeputationen gegen den Feind geführt zu werden bekräftigen.

Die Haltung des Offizierskorps war eine tadellose. Es musste sich eine grosse Reserve auferlegen, da es sonst unbedingt zu einem überflüssigen Blutvergiessen gekommen wäre, ist aber im richtigen Momente mit voller Energie auf die ihm gebührenden Platze gerogen und hat die Mannschaft wieder zur Treue gebracht, was das Gros der Mannschaft mit Hurrahrufen auf seine Majestät quittierte.

Die meisten höheren Marineoffiziere sind mir noch von Pola her bekannt, es sind dies tüchtige Männer, die mit ihren Offizieren schwere Stunden durchgemacht haben, und ich bin überzeugt, dass sie, nachdem sie jetzt Lehrgeld gezahlt haben, umso besser und mit offeneren Augen auf ihrem Posten sein werden, als vorher. Ich wäre nicht für ihre Ablösung, schon um die Autorität der Offiziere gegenüber der Mannschaft zu wahren und nur für den unumgänglich nötigen, sukzessiven Austausch, falls das Flottenkommando, welches die Herren besser kennen muss, als ich, dies für notwendig erachten würde.

So unangenehm es mir ist, dass die deutsche U — Bootstation Zeuge der Vorfälle war, so muss ich dennoch pflichtgemäss den grossen Takt und die grosse Reserve des Korvettenkapitäns Ackermann, Kommandanten der Station, hervorheben, welcher durch das sofortige Verlassen des meuternden Raumes und sein Abziehen in die innere Bucht förmlich das Beispiel gab, wo sich die noch treuen Einheiten zu versammeln hätten. Dieses Beispiel war, wie schon oben erwähnt, von guter Wirkung.

Ziehe ich alles in Betracht, so muss selbstverständlich die Meuterei schärfstens verurteilt werden und auch ihre Sühne finden, wobei aber immerhin die grösste Milde am Platze ist, denn der grösste Feind der Marine und des Soldaten überhaupt ist die Untätigkeit, und sieht man

von wegien aktionen ab, so ist die Mannschaft bereits das vierte Jahr auf den Schiffen in förmlicher Abgeschlossenheit.

Hiezu kommt der Umstand, dass viele Mannschaften dies auch länger als das vierte Jahr, als 5—6, vielleicht auch mehr Jahre ertragen.

Klagen über Verpflegung kómen hinzu, die ich wohl nicht hoch bewerten kann, weil sie überall, auch an der Front, dann bei den Landtruppen im Kriegshafen selbst vorkómen, aber immerhin geeignet sind, die Stimmung zu beeinflussen.

Weiters klagten die Admirale über Mangel an Beschuhung, welcher es ihnen unmöglich mache, die Mannschaft am Lande zu beschäftigen, auch schon deshalb nicht, weil die Stände der Schiffe eine auswärtige Beschäftigung nicht zulassen und sie immer zum Ausfallen bereit sein müssen.

Diesen letzteren Einspruch liess ich bei meiner letzten Inspizierung nicht gelten und empfahl, abwechselnd kleinere Landungsdetachements zu bilden und im Terrain schon aus dem Grunde zu üben, weil die Mannschaft endlich und schliesslich bei einer Blokade auch am Lande verwendet werden müsste.

Eine schärfere Militärisierung der Marine und ein grösserer Kontakt des Offizierskorps mit der Mannschaft wäre jedenfalls am Platze.

Die Mannschaft ist zweifellos den tschechisch — südslavischen Inspirationen erlegen und es ware deshalb auch allen politischen Behörden in diesen Gebieten das grösste Augenmerk gegen alle hochverräterischen Treibereien aufzutragen.

Was namentlich im Süden der Monarchie, speziell in Krain, Kroatien und Slavonien auf diesem Gebiete geschieht, erinnert lebhaft an die Zeiten unmittelbar vor dem 28. Juni 1914. Es entstehen neue Blätter mit monarchiefeindlicher Gesinnung und selbst die Schuljugend stimmt schon für die südslavische Deklaration.

In Dalmatien selbst ist die Einführung der Staatspolizei in der Bocche und dann bald auch in Ragusa und Spalato ein Gebot dringender Notwendigkeit.

Der Offensive der Hochverräter müsste überall sofort und energisch entgegengetreten werden, damit es nicht zu spät wird.

Ein Übergreifen der südslavische Bewegung auf Bosnien und Hercegovina werde ich zu verhindern trachten. Während bei nördlichen Nachbarn von mir völlige Freiheit in dieser Beziehung herrscht, so ist diese Aufgabe in Bosnien und Hercegovina nur schwer zu erfüllen. Wiederholt bin ich für eine einheitliche Politik und ein einheitliches Verfahren im Süden der Monarchie eingetreten, wurde jedoch stets auf die verschiedenen gesetzlichen Bestimmungen verwiesen.

Die k. k. und die k. ung. Regierung sollten endlich, förmlich in letzter Stunde, einheitlich vorgehen, denn meiner Ansicht nach droht der Monarchie eine grössere Gefahr seitens der Südslaven, zu welchen

ich auch die okkupierten Gebiete rechne, als von den Tschechen, welche von Deutschen und Ungarn eingeschlossen sind.

Sarkotić, G. O.
Kmd. Gl. von BHD
Op. Heh. № 721

Kommandierender General in BHD

Op. № 751

Aufruhr in Mostar am 10. Februar — Bericht.

AOK

Mil Kanzlei S. M.

KM

»H«

Ueber die Vorfälle in Mostar meldet der Fmlt Br. Wucherer, welcher dort Befehl bis zur Wiederherstellung von Ruhe und Ordnung übernommen hat, von heute Mittags folgendes:

Der Kmdt des Ersbaons JR. 22 meldet, dass gegenwärtig Ruhe herrscht, aber in sehr gedrückte unzufriedene Stimmung Platz gegriffen hat.

Die Marschkomp., die nach Opine verlegt werden sollten, sind auf halben Wege umgekehrt, weil die Offiziere nicht im Stande waren sie weiter zu führen. Als der Baonskdt dann diese Marschkomp. am Rande des Exerzierplatzes des Südlagers einvernahm, traten eine Menge Leute vor mit Telegrammen und Briefen über die Sterblichkeit ihrer Angehörigen — dann eine Menge Leute, welche drei oder zwei Jahre nicht auf Urlaub waren, ferner viele, welche seit Monaten keine Briefe von zu Hause bekamen, und welche alle die Bitte vorbrachten auf einige Tage nach Hause zu gehen, was alles die Konsequenz der ewige Urlaubssperre, welche von Baonskmdten oft gemeldet und deren Aufhebung erbeten wurde, sei.

Diese Marschkompen seien aboslut nicht verlässlich, dass heisst sie sind sehr aufrührerisch. Die anderen Kompen, welche der Ers. Baonskmdt aber nicht im Detail inspizierten konnte, bringen nach Angabe der Offze auch die ähnlichen Bitten vor. Der Baonskmdt ist der Ansicht, dass *alle dortigen Marschkompen nicht ins Feld abgehen sollten, aber ehestens von Mostar abzuschieben wären*. Ein ausgiebiger Abgang auf Urlaub würde die Leute sehr beruhigen. Sie baten auch um eine Menageaufbesserung, die dringend notwendig sei, hauptsächlich Brot und Nachtmal. Als der Baonskmdt heute um 10 Uhr 30 vm. das ganze Ersatzbaon exklusive MGKomp. an sich vorbeidefilieren liess war vollkommene Ruhe und stramme Haltung zu bemerken, aber nach der Defilierung als er hinter dem Baon ritt, schrie die Mannschaft des Spietales welche längs der Strasse aufgestellt war, nieder mit dem Krieg! und wurde der Baonskmdt und Adjutant mit Steinen beworfen. Hiezu bemerkt Fmlt. Br. Wucherer: Festgkmdo versieht nach meinen Weisungen den exekutiven Polizei und Sicherheitsdienst Bis jetzt eingetroffene Teile des k. u. k. ung. Baons

IV/1 wurden ihm unterstellt. Zunächst Schutz gegen Plünderungen. Wenn Kräfte ausreichen werden, ist-falls noch nötig Entwaffnung geplant. — Die Abschiebung von 500 Mann des Ers. Baons 22 nach Domanić und der nach Mostar eingerückten 300 Rekruten nach Sinj ist im Invernehmen mit Mil. Kmdo im Zuge.

Bezüglich Verpflegungsaufbesserung und Aufhebung der Urlaubssperre wurden seitens des Mil. Kmdos ebenfalls bereits Anträge gestellt.

Eine gestern um 8 Uhr 30 mn. bei der Tabakfabrik in Bereitschaft stehende Festartpatr. wurde mit ca 30 Schüssen beschossen, hiebi hlieb ein Kanonier sofort tot auf der Stelle, ein Mann schwer, 2 leicht verletzt stop.

Hiezu habe ich zu bemerken: Das Benehmen der Mannschaft beim Spital, die Briefe aus der Heimat, der Ruf nach Frieden erweisen zweifellos, dass es sich bei diesen dalmat. kompen um eine Beeinflussung von auswärts handelt, wobei die anderen Meutereigründe, als schlechte Menage, kein Urlaub nur als Deckmantel für meuterndes Benehmen benützt werden.

Was Verpflegung der Mannschaft in BH anlangt, ist tatsächlich der Übergang von Kriegs- auf Friedensverpflegung unvermittelt über Nacht gekommen, welche Massregel auf Offze und Mannschaft deprimierend gewirkt hat, weil kein Übergangstermin geschaffen wurde, innerhalb dessen die Truppen gewisse Vorbereitungen für bessere Verpflegung vielleicht hatten treffen können. Ich halte aber auch dies für wenig aussichtsvoll und begründe es damit, dass schon im Frieden in B und H Ausnahmsgebühren gegolten haben, umsomehr müssten solche im Kriege platzgreifen. Hercegovina ist speziell durch vorjährige Dürre vollkommen verarmt, Bosnein steht etwas besser, aber beide sind fast in jedem Artikel auf Einfuhr aus der Monarchie angewiesen. Während sich der Soldat in der Monarchie für sein Geld doch irgend etwas beschaffen kann, ist in Hercegovina dies völlig, in Bosnien grösstenteils ganz ausgeschlossen. Mit Rücksicht auf die schweren Aufgaben der Truppen und die anstrengende Ausbildung in diesem Geb. Terrain und mit Rücksicht auf den Umstand, dass die Rekruten völlig unternährt einrücken, bitte ich um die Bewilligung der Kriegsverpflegung an Offze und Mannschaft der beiden Mil. Kmdo Bereiche von BH.

Betreffend die Urlaube handelt sich um Orte, die verseucht sind und in welche zwecks Verhinderung der Seuchenverschleppung vom KM mit Recht die Urlaube eingestellt wurden. Urlaube für Mannschaften in seuchen freie Gebiete unterliegen nur den vom AOK bzw. KM verfügten Einschränkungen, d. h. es kann jeder Mann innerhalb einer gewissen Zeit beurlaubt werden.

Schon jetzt gewinne ich aus allen Details den Eindruck, dass es sich im Süden um eine politische und milit. Revolutionierung am Balkan handelt, die einerseits von der Entente durch hochverräterisch gesinnte Politiker und im geheimen wühlende Individuen propagiert, andererseits aber höchst wahrscheinlich von der Salonikiarmee gefördert wird. —

Die zunehmende Bandenanzahl in Montenegro und im herceg. Grenzgebiete. der Umstand, dass sich bei den Banden serb. Offize befinden, das täglich förmlich partienweise die Verstärkungen für die Banden in Montenegro und im herceg. Grenzgebiete eintreffen, weiters das einzelne Banden sogar über MG und Handgranaten verfügen, deuten darauf hin, dass essich um ein partienweises Durchschleichen serb. Elemente durch unsere Linien in Bulgarien und Albanien gegen Norden kandelt, und dass wir höchst wahrscheinlich mit noch einer weiteren Zunahme der Aufstandsbewegung und deren Ausbreitung auch auf Serbien — zumindestens die Gebiete südl. der oberen Morava (Kreis Užice und Kopaonik Gbge) rechnen müssen. — Treffen meine Vorhersagen zu, so wären jedenfalls Vorsorgen in Aussicht zu nehmen, die eine rasche Verstärkung der bedrohten Gebiete ermöglichen. — Mit den vorderhand zugewiesenen 2 Jägerbaonen hoffe ich einstweilen in BH das Auslangen zu finden.

Ergeht an AOK, KM, und Mil. Kauzici Sr. Majestät.

Kommd. Gen., Op. № 751